Kafkasya Calışmaları - Sosyal Bilimler Dergisi / Journal of Caucasian Studies
Mayıs 2021 / May 2021, Yıl / Vol. 6, № 12
ISSN 2149–9527 • E-ISSN 2149–9101

20. Yüzyılda ve 21. Yüzyılın Başında Abhazya'da Laz Nüfusu: Demografik Durum ve Yerleşim Coğrafyasının Özellikleri*

Nuri Bagapsh**
Çev. Anri Çediya

Özet

Makale, 20. yüzyılda Abhazya'nın Laz topluluğunun oluşmasının özelliklerini analiz etmekte, 20. yüzyılda ve 21. yüzyılın başlarında demografik durumlarının ve coğrafi yerleşimlerinin başlıca nitelikleri verilmektedir. Çalışmada ayrıca, erken Sovyet dönemi Abhazya ve Gürcistan'ın yönetimlerinin Lazlara yönelik kültür politikalarının farklılıkları ortaya konmakta ve söz konusu dönemde Abhazya'nın az nüfuslu Laz topluluğunun kültürel ve politik yönelimlerinin özellikleri saptanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Lazlar, Abhazya, Abhazya nüfusu, Abhazya'nın etnik demografisi.*

The Laz Population in Abkhazia in the 20th Century and Beginning of the 21st Century: Demographic Situation and Features of the Geographic Settlement

Abstract

The features of the formation of the Laz community of Abkhazia in the 20th century are analyzed in the article. Much attention is given to the demographic situation and features of the geographical localization of the Laz population of Abkhazia in the 20th – early 21st centuries. The article also highlights the differences in the cultural policy of the early

---

* Makale Abhazya Devlet Üniversitesi'nin makaleler seçkisinde Rusça olarak yayımlanmıştır (Лазское население Абхазии в XX – начале XXI вв.: демографическая ситуация и особенности географии расселения // Абхазский государственный университет. Сборник научных трудов: сборник статей / Под ред. Т.Ю. Алексеевой, В.И. Пейливановой. М., 2019. С. 69–78).

** Nuri Bagapş, Doç. Dr., Abhazya Devlet Üniversitesi Coğrafya Bölümü. E-mail: nbagapsh@gmail.com

(Received / Gönderim: 30.04.2021; Accepted / Kabul: 25.05.2021).

Soviet leadership of Abkhazia and Georgia with regard to the Laz community. It is examined the cultural and political orientation of the small Laz community of Abkhazia during the specified period.

Keywords: *Laz people, Abkhazia, population of Abkhazia, ethnic demography of Abkhazia.*

Abhazya'daki Laz topluluğunun oluşumu 100 yıldan biraz daha uzun bir süre önce başladı. O zamandan günümüze Lazlar, Abhazya halkının organik bir parçası oldular. Osmanlı Lazistanı'ndan ilk göçmenler 19–20. yüzyılların sınırında Abhazya'ya gelmeye başladılar. Bunlar çoğunlukla balıkçı ve ortakçı tütün üreticileriydiler.

Abhazya'ya ulaşmak için Laz göçmenlerin deniz üzerinden yaklaşık 200 km'lik bir yolu aşması gerekiyordu. Lazlar Osmanlı topraklarından gelen tek göçmen işçi grubu değildi, onların yanı sıra aynı dönemde Türkler de Abhazya'ya yerleştiler. Ancak, Anadolu'nun Karadeniz kıyılarından gelen göçmenlerin arasında en çok Hemşin Ermenileri ve Pontus Rumları vardı.

Osmanlı Lazistanı, 20. yüzyılın başlarında kendi etnik ve dilsel sınırları olan tarihi ve kültürel bir bölgeydi. Güneybatıda Kemer köyünden kuzeydoğuda Rusya İmparatorluğu sınırına kadar Karadeniz kıyısında yaklaşık 90 km. uzunluğunda dar bir kara şeridi olan bölge Osmanlı İmparatorluğu'nun en uçtaki kuzeydoğu sınırıydı (Marr 11). Bu bölgede, Lazların yanı sıra Lazca bilen Hemşinliler de yaşıyordu (Chitashi 31). Lazistan topraklarının alanı Abhazya'dan yaklaşık 3 kat daha küçüktü.

Lazca Güney Kafkas dil ailesindendir ve en çok Megrelceye benzer. Ancak, bu iki grup kültürel ve günlük yaşam bakımından birbirlerinden o kadar farklıdırlar ki, doğrudan temas ettikleri Sovyet Abhazyası'nda bu durum genellikle uzlaşmazlığa yol açmıştır.

1916 yılı verilerine göre, Sohum bölgesinde Güney Kafkas dillerini konuşan 956 Müslüman vardı. Bunların çoğunlukla Lazlar olduğu görülmektedir (Kavkazskiy kalendar 206).

Ne yazık ki, erken Sovyet döneminde Abhazya'da etnik Lazların ve Lazca konuşanların nüfus kayıtlarının güvenilirliği şüphelidir. Laz Sovyet partisi ve kültür emekçisi İskender Chitaşi'nin Stalin'e yazdığı mektupta yer alan bilgilere göre, 1930'larda Abhazya'da

Lazların toplam sayısı yaklaşık 5000 kişiydi, 1920'lerde 4500 kadar kişi Abhazya'dan ayrılarak Türkiye'ye döndü (Yunge-Bonveç 57). Öyle görünüyor ki Chitaşi, mektupta dile getirdiği gibi, Sovyet Lazlarının feci durumunun Laz nüfusunun azlığı nedeniyle Stalin tarafından önemsiz görülmesinden korkuyordu ve bu nedenle sayılarını abartmıştı. N.F. Bugay'ın makalesinde de aynı abartılı rakamlar bulunmaktadır (Bugay 50). Chitaşi daha sonra, 1932'de Edebiyat Ansiklopedisi'nin altıncı cildinde yayınlanan "Laz Dili" başlıklı makalesinde, Abhazya'daki Lazların sayısının 2000 kişiyi geçmediğini belirtmektedir (Chitashi 31). S.Y. Çanba, 1930 yılında SSCB Yüksek Sovyeti Milliyetler Konseyi'nde sunduğu raporda aynı bilgileri vermektedir (Tsentralnıy arhiv D. 640).

1926'da yapılan ilk Sovyet nüfus sayımı verileri de aksine, Laz nüfusunu eksik göstermektedir. Abhazya'da Sovyet vatandaşı olan yalnızca 42 Laz kaydedilmiştir (Vsesoyuznaya 22). Bunların yüzde 40,5'i anadilini Lazca, yüzde 47,6'sı Türkçe-Osmanlıca, yüzde 9,5'i Abhazca ve yüzde 2,4'ü diğer diller olarak belirtmiştir (Vsesoyuznaya 32, 33). Bunun yanında, Abhazya'da başka ülke vatandaşı olan 508 Laz yaşıyordu (Vsesoyuznaya 39). Bu şekilde, 1926 nüfus sayımına göre Abhazya SSC'de yaşayan toplam Laz sayısı 550 kişiydi.

Abhazya'da yaşayanların (çoğunluğu Laz olan yabancılar da dahil olmak üzere) anadillerine göre dağılımıyla ilgili veriler de açık değildir. Örneğin, Sohum'da anadilini Lazca olarak belirten kimse kaydedilmemişti. En çok Lazca konuşan Sohum'un kırsal kesimindeydi (305 kişi). Esas kitle (298 kişi) Andreyevskoye köyünde yaşıyordu ve köy nüfusunun yüzde 21,2'sini oluşturuyordu (Vsesoyuznaya 101). Aynı zamanda Sohum bölgesinde anadili Türkçe olan kayda değer sayıda kişi yoktu ve Gudauta, Kodor ve Gagra bölgelerinde anadili Türkçe olarak kaydedilen kişilerin toplam sayısı 1282 idi. Bu bölgelerde Sovyet vatandaşlığına sahip 877 Türk yaşadığı göz önüne alındığında, anadilini Türkçe olarak belirten yabancıların sayısı 400 civarındadır. Bunlar arasında etnik Türkler olduğu kadar, Lazlar ve diğer etnik grupların temsilcileri de olabilir (Vsesoyuznaya 100, 101).

İlginçtir ki, 1939 nüfus sayımına göre Abhazya'da 1524 Türk kaydedilmiştir; bunların 113'ü Gudauta'da yaşamaktadır (RGAE D.

999). 1926 yılında Gudauta'da anadili Türkçe olan 145 kişi vardı (Vsesoyuznaya 102, 103). 1932 yılına gelindiğinde şehirdeki Türk sayısı 21 iken (Glavnıy arhiv D. 25), 1939 yılında yine keskin bir şekilde 113'e yükseldi. Bu istatistiki iniş çıkışlar, öyle sanıyoruz ki, Lazların etnik aidiyetinin tespit edilmesi konusunda hüküm süren belirsizlikle açıklanabilir, bir kısmı Gürcü olarak, bir kısmı Türk olarak kaydedilmiştir ve bu sayımı yapılan kişilerin vatandaşlıklarından kaynaklanıyor olabilir; üçüncü, daha küçük bir kısmı ise Abhaz olarak kaydedilmiş olabilir.[1] Özellikle, Büyük Terör sırasında baskıya uğrayan Laz "kültürel özerklik yanlısı" Akif Tantoğlu üçlü toplantı protokolüde Abhaz olarak katılmıştır (Yunge-Bonveç 242).

1923 ve 1926 nüfus sayımları sonuçlarının, İskender Chitaşi'nin Stalin'e yazdığı mektupta (Bortsı… 57, 58) ve SSCB Bilimler Akademisi N.Y. Marr Dil ve Düşünce Enstitüsü'nün raporunda Lazların tarihi ve dillerinin kökeni hakkında verdiği bilgilerle karşılaştırılması, Abhazya'nın kırsal Laz nüfusunun coğrafi yerleşim özelliklerini bir derecede aydınlatmaya yardımcı olmaktadır (Bortsı... 97). Söz konusu mektuba ve rapora göre, 1930'larda Sohum bölgesinin Eşera ve Andreyevskoye köy sovyetleri ile Gudauta bölgesinin Abgarhuk köyünde yoğun bir Laz nüfusu bulunuyordu. İlginçtir ki, mevcut nüfus kayıtlarına göre 1934'te Abhazya'da, 1384'ü Sohum bölgesinde yaşayan 1593 Türk kaydedilmiştir (Glavnıy arhiv). Bunların çoğunlukla etnik Lazlar olduğu açıktır. Anadili Lazca olanların Andreyevskoye köy sovyetinde önemli bir varlığının olduğu, yukarıda belirtildiği gibi, 1926 nüfus sayımından elde edilen verilerle de doğrulanmaktadır. Laz nüfusunun çoğu Tsara-Şbaara[2] adlı yerleşimde yaşıyordu, burada çoğunluğu oluşturuyorlardı. 1923 kırsal nüfus sayımının sonuçlarına göre, bu yerleşimin sakinleri 362 kişiydi. Nüfus sayımı

[1] Gürcistan SSC'deki 'Büyük Temizlik'i araştıran Alman yazarlar şunları yazmışlardır: "Türk hattındaki 'ulusal' operasyonlar sırasında çok sayıda kişi baskıya uğradı, bunlar Lazlar olmalıdır. 18 kişiden oluşan istatistiksel bir analizde (toplam 178 kişiden), altısı, yani üçte biri Laz idi. Bu ilişkiyi analiz edersek, Türk olarak baskılanan 178 kişinin 59'u Laz'dır…» diye belirtmişlerdir (Bortsı 519).

[2] Bazı kaynaklarda Tshara-Şubara şeklinde yanlış yazılmaktadır.

doğrudan Tiflis'ten organize edildiği için Lazlar, Güney Kafkas dilleri konuşan diğer etnik gruplar gibi ‘Gürcü’ hanesine yazıldılar ve Tsara-Şbaara'da Gürcü nüfusu 227 kişiydi (% 62,7). Ayrıca 120 kişiden (% 33,1) oluşan bir Rum topluluğu ve diğer milliyetlerden 15 kişi (% 4,1) yaşıyordu (İtogi perepisi 194, 195). 1926 nüfus sayımına göre Tsara-Şbaara köyünde 112 (% 24,6) Rum, 9 (% 2,0) Sovyet vatandaşı Gürcü ve diğer sakinler 334 (% 73,4) olmak üzere toplam 455 kişi yaşıyordu. Diğer sakinleri Lazların çoğunun da dahil olduğu yabancılar oluşturuyordu (Administrativno 165). V.E. Kvarçia 20. yüzyılın ilk yarısında burada Lazların yaşadığından bahsetmektedir (Kvarçiya 142). Dil ve Düşünce Enstitüsü’nün yukarıda anılan raporunda, A. Çikobava'nın “Çan (Laz) Lehçesinin Metinlerle Gramer Analizi” (“Grammatiçeskiy analiz çanskogo (lazkogo) dialekta s tekstami”) başlıklı çalışmasına atıfla 1930'ların ortalarında Tsara-Şbaara'da 45 Laz hanesi olduğu söylenmektedir (Bortsı... 97). Eşera Lazları Çaltluk, Parçanda, Şitskuara ve Huaryuta köylerinde 54 hanede yaşıyorlardı (Bortsı... 97). En büyük Laz nüfusu Çaltluk köyündeydi, Parçanda ise etnik açıdan en homojen olandı. 1926 nüfus sayımı sonuçlarına göre, Eşera köy sovyetinin hiçbir sakini Lazcayı anadili olarak belirtmemişti ve bu açıkça gerçek durumla örtüşmüyordu. Eşera’nın 594 sakini, Türkçe de dahil olmak üzere Sohum bölgesinin listesinde yer almayan dilleri anadilleri olarak belirtmişti (Vsesyuznaya 100, 101). İ. Chitaşi'ye göre, 1920'lerde Abgarhuk köyünde 38 Laz ailesi yaşıyordu (Bortsı... 58). Abhazyalı Lazların Türkçeyi anadili olarak gösterme eğilimi, Gudauta bölgesinin Abgarhuk köy sovyetinin 1926 nüfus sayımını verileriyle de doğrulamaktadır. Bu sayımda köyün hiçbir sakini Lazcayı anadili olarak belirtmemişken, 117 kişi (köy nüfusunun % 5,4'ü) Türkçeyi anadili olarak belirtmiştir. Bunun yanında sadece 38 Abgarhuklu kendini etnik Türk olarak tanımlamıştı (Glavnıy arhiv 102, 103). Lazlar ayrıca Gudauta'da, Bzıp vadisinde, Oçamçıra bölgesinin bazı köylerinde ve Oçamçıra merkezinde de yaşıyorlardı.

1930’da Abhazya hükümeti Bzıp vadisinde ve Oçamçıra bölgesinin Skurça mevkiinde Lazlar için arazi tahsis etti, burada ‘Kızıl Lazistan’ kolhozu kurulmaya başlandı (Bugay 6). İ. Chitaşi’nin

girişimiyle Bzıp vadisinde Laz Ulusal Köy Sovyeti kurulması planlandı (Bortsı... 63).

Abhazya'da yaşayan Lazların bir kısmı balıkçılığa teşvik edildi. İ. Chitaşi, Oçamçira'dan Gagra'ya kadar “küçük ve karışık ekipler” halinde dağılmış olan Laz balıkçı gruplarını Gudauta bölgesinde etnik olarak homojen bir balıkçı kolhozunda toplamayı önerdi (Bortsı... 59, 63, 65).

Abhazya’daki Laz topluluğu, diğer Güney Kafkasyalı gruplardan (Gürcüler, Megreller ve Svanlar) farklı olarak, devrim sonrası ve erken Sovyet dönemlerinde Gürcü değil Abhaz devlet ve parti yönetimiyle dayanışmaya eğilimliydi, ki bu da, öyle görünüyor ki daha sonra Lazlara yönelik baskıların ölçeğine yansıdı. Büyük bir oranını gerçekte etnik Lazların oluşturduğu Türklerin özellikle cumhuriyetin etnik olarak Abhaz bölgelerinde yoğunlaşması da dikkate değer bir olgudur. Örneğin, 1939 nüfus sayımı verilerine göre, Abhazyalı Türklerin % 47,6’si Oçamçira, % 15,8’i Gudauta ve % 36,6’sı cumhuriyetin diğer bölgelerinde yaşıyordu (RGAE). Bununla birlikte, büyük bir kısmı Eşera köyünde toplanmıştı ve burası o zaman Orta Abhazya’daki en kalabalık ve toplu Abhaz nüfusunun yaşadığı tek köydü.

Abhazya'nın Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti birlikleri tarafından işgali sırasında, yoğun olarak Gudauta bölgesinde faaliyet gösteren Abhaz devrimci-özgürlükçü paramiliter örgütü Kiaraz’ın Lazlardan oluşan bir müfrezesi vardı. G.A. Dzidzariya, Rıza Bibinoğlu ve Helim Hazıroğlu'nun ‘Laz müfrezesi’nin Abhazya'nın kuzeybatısındaki dağ köylerinde (Huap, Othara, Habyu, Şubara) hareket ettiğini, oradan Menşevik muhabere birimlerine, askeri birliklerine cesur baskınlar yaptığını bildiriyor (Dzidzariya, Oçerki 200). Aynı yazar bir başka eserinde, “Müfreze esas olarak para kazanmaya gelen Laz tütün işçilerinden ve balıkçılardan oluşuyordu... Kayıklarla Kiaraz müfrezelerine cephane taşıyorlardı, cephaneyi Mgudzırhva ve Bambora köylerinde boşaltıyorlardı. Kiaraz'ın özel bir muharebe birimi olarak hareket eden bu birlik, Abhazya'da Sovyet iktidarı için verilen bütün mücadele boyunca sadık unsurlardan biri oldu ve askeri operasyonlarda cesaret örneği gösterdi” diye yazıyor. (Dzidzariya, Kiaraz 26, 27). Fakat Laz müfrezesinin komutanlarını kötü bir kader bekliyordu. Rıza

Bibinoğlu 1920'de bir Gürcü hapishanesinde öldürüldü (Bortsı… 69). Helim Hazıroğlu ise 1937'de 'Büyük Temizlik' sırasında vuruldu. Torunları bugün Gudauta şehrinde yaşıyorlar.

Nestor Lakoba başkanlığındaki Abhazya Sovyet yönetimi Lazlara yönelik nasıl bir kültür politikası uyguladı? Gürcistan SSC'deki Büyük Temizlik'i araştıran Alman yazarlar şöyle yazıyorlar: "Abhazya iktidarı, Lazlara toprak verilmesinde olduğu gibi, Tiflis'in iradesine karşın gazete yayınlamalarını (Laz dilinde, **N.B.**) desteklediler ve bu şekilde kendi özerkliklerini koruma mücadelesinde müttefik bulmayı amaçladılar. Gerçekten de üçlü toplantı tutanaklarında Laz ve Türk aktivistlerin Nestor Lakoba başkanlığındaki Abhaz yönetimiyle işbirliği yaptıkları yönünde işaretler vardır" (Yunge-Bonveç 232). Daha sonra şunları okuyoruz: "… Lazlar Nestor Lakoba'nın müttefikleri olarak gözden düştüler (Gürcistan yönetimi nezdinde, **N.B.**). Lakoba Abhazya'nın özerkliğini koruma mücadelesinde onların desteğini sağlamaya çalışıyordu" (Yunge-Bonveç 243). "Lazların Abhazlarla birlikte hareket etmesi, ya da en azında buna çabalamaları Tiflis'in gözünde ağırlaştırıcı hüküm oldu. Abhazya ÖSSC parti ve devlet organları Abhazların baskın olduğu dönemde (1921-1936, **N.B.**) kendi göç ve kültür politikalarını uygulamaya çalışırken Lazlara her türlü desteği verdiler… Abhaz elitleri Moskova ve Tiflis'te Laz gazetesinin yayınlanması için para ve yer sağlamayı, Lazca ders kitaplarının hazırlanması ve yayınlanması için mali destek almayı ve Abhazya'da Laz kolhozu kurulması için deniz kıyısında bir alan tahsis ettirmeyi başardılar" (Yunge-Bonveç 334).

İ. Chitaşi tarafından Komitern Yönetim Kurulu Genel Sekreteri G. Dimitrov'a gönderilen mektuptaki bilgilere göre, 1930'ların başlarında Abhazya'da iki yıllık Laz okulları kuruldu, daha önce Laz çocukları Türkçe eğitim veren okullarda eğitim görüyorlardı (Bortsı... 79, 80). Laz okulları özellikle Gudauta ve Oçamçira'da faaliyet gösteriyordu (Tchirikba 41). Laz okulları için alfabe ve ders kitapları Chitaşi tarafından hazırlanmıştı. Stalin'in baskı dönemini araştıran Alman dilbilimci W. Feuerstein, "İskender Chitaşi Gürcü milliyetçiliğine alışılmadık sert eleştiriler yöneltirken, Lazların

duruma tekrar tekrar dikkat çekiyordu. Etnik kökeni Laz olmayan[3] birinin bu etkinliği ve 1936 Aralık ayında zehirlenen Abhaz parti lideri Nestor Lakoba'ya yakınlığı, 1938 baharından itibaren az nüfuslu Lazlar üzerinde daha ağır baskı kurulmasına gerekçe oldu" diye yazmaktadır (Feuerstein 458).

Sohum'da 1929'dan 1938'e kadar dünyanın ilk Laz gazetesi olan *'Mçita Murutshi'* (Kızıl Yıldız) yayınlandı. Gazete Gürcistan Komünist Partisi Abhazya Bölge Komitesi'nin ve Abhazya Merkez Yürütme Komitesi'nin yayın organıydı. Gazete yayınlanmaya başladıktan kısa bir süre sonra, 1930'da Türkiye'de resmen yasaklandı. Belgenin altında bizzat Atatürk'ün imzası vardı (Kavaklı 137). Bu da Mçita Murutshi'nin Lazistan'a ulaştığını ve Laz aydınlarının küçük bir grubu tarafından okunduğunu göstermektedir. Gazetenin sadece 'yasak' Laz dilinde yayınlanması değil, komünist propaganda aracı olması da Türk iktidarını rahatsız etmişti.

1949 yılında Lavrenti Beriya'nın emriyle Lazların çoğu, Rumlar, Türkler ve diğer etnik gruplarla birlikte Abhazya'dan sürgün edildi. W. Feuerstein'ın belirttiğine göre, "'Gürcistan'ın bütünleşmesi' Büyük Temizlik'ten sonraki yıllarda, 'Gürcü ulusunun temsilcilerine', Gürcü tarafının Lazlar için kullanmaya alışkın olduğu şekliyle 'Gürcü kanından' insanlara karşı bile şiddet eylemleri şeklinde gerçekleşti. Bu konu onlarca yıl boyunca tabu olarak kaldı ve bugüne kadar Gürcistan'da Lazların sürgün edilmesiyle ilgili bir makale bile yayınlanmamıştır" (Feuerstein 461). SSCB Yüksek Konseyi seçimleriyle ilgili olarak 28 Ekim 1937'de düzenlenen Gürcistan bölge komiteleri sekreterleri ve seçim komisyonları başkanları toplantısında, Batum bölge temsilcisi ajitasyon çalışmaları sırasında ortaya çıkan zorlukları açıklarken, Hemşin, Kürt ve Laz dillerinde ilgili literatür eksikliğine işaret etti. Beriya bu görüşe, ilgili literatürün Gürcü dilinde mevcut olduğu cevabını verdi. Batum bölgesi temsilcisi Lazların Gürcü dilini anlamadıklarını belirttiğinde, Beriya alaycı bir şekilde Lazların Almanca konuşmadığını söyleyerek, yasalara göre Lazların Gürcü

[3] Yazarın görüşü. Chitaşi'nin etnik kökeni hakkında bakınız: (Yunge-Bonveç 234, 235).

etnik grubuna ait bireyler olarak Gürcü dilini bilmeleri gerektiğini ima etti (Bortsı... 118).

1950'lerin sonunda, Lazların bir kısmı sürgün edildikleri yerlerden Abhazya'ya geri dönerken, bir kısmı da çoğunlukla tarihi vatanlarına göç ettiler. Abhazya'ya dönen Lazlar, diğer Güney Kafkasyalı gruplarla değil Abhazlarla kültürel ve dolayısıyla siyasi dayanışma konusunda belirgin bir eğilim gösterdiler. Bu süreç, Lazların hem Abhazlarla hem de dil açısından kendilerine en yakın olan Megrellerle birlikte yaşadıkları yerel bölge topluluklarını da etkiledi. Abhazya'nın küçük Laz nüfusunun kültürel ve politik yönelimi, özellikle yerel Lazların çoğunun Abhazya'yı savunmak için seferber olduğu 1992–1993 savaşı sırasında açıkça ortaya çıktı.

Günümüzde Abhazya'da belirli sayıda Laz kökenli insan yaşamaktadır. Abhaz etnik çevresinde yaşayan ve özellikle Abhazlarla evlilik yapanların çoğu, genel anlamda karakteristik aile soyadlarını koruyarak uzun zaman önce Abhaz dilini ve daha sonra da Abhaz etnik kimliğinin diğer bileşenlerini benimdiler (Sovyet dönemi Abhazya'sında sonradan baskın din haline gelen Ortodoksluk'a geçişe kadar). Bu nedenle Abhazya'nın bugünkü Lazları kültürel, gündelik ve dilsel özellikleriyle Abhazlardan neredeyse farksızdır. Kesin bir istisna ise Lazca konuşan ve kendilerini Laz olarak tanımlayan eski kuşak bireylerdir.

2014 seçmen listelerine göre, Abhazya'nın 128 yetişkin vatandaşı etnik Laz olarak kaydedilmiştir. Bunlardan 42'si Sohum'da, 38'i Oçamçira bölgesinde (8'i Oçamçira'da, 15'i Markula'da, 5'i Mokva'da, 5'i Tamış'da, 2'si Aradu'da, 1'er kişi de Atara, Baslahu ve Cgerda'da), 23'ü Sohum bölgesinde (12'si Yukarı Eşera'da, 6'sı Aşağı Eşera'da, 4'ü Gumısta'da ve 1'i Dzıguta'da), 17'si Gudauta bölgesinde (3'ü Gudauta'da, 4'ü Novıy Afon'da, 8'i Psırdzha'da, 1'er kişi de Aatsı ve Lıhnı'da) ve 8'i Tkuarçal'da kaydedilmiştir (TSİK). Asimilasyon etkisi altında küçülen bu verilere[4] bakıldığında bile, ülkedeki Laz nüfusunun yerleşim coğrafyasının sürgünden döndükten sonra da büyük değişikliğe

[4] Birçok durumda, sadece aynı soyada sahip olanlar değil, aynı zamanda babalar ve çocuklar, kardeşler ve kız kardeşler bile farklı milletlerin temsilcileri olarak görülmektedirler: biri Laz, biri Abhaz olarak kaydedilir.

uğramadığı görülebilir. Sadece Abhazya'nın geneli için geçerli, savaş sonrasında başkente ve çevresine göç eğilimi söz konusudur. Resmi belgelere göre Abhazya'nın yaklaşık 150–200 sakini Laz olarak görünmektedir, ancak bu durum 2011 nüfus sayımının resmi sonuçlarına yansımamıştır. Sayıma göre Abhazya'da Güney Kafkas etnik gruplarından, kendi beyanlarına göre Gürcü, Megrel, Svan ve Acaralı olan 46.500 kişi yaşamaktadır. Sayımda kendini Laz olarak belirten kişiler büyük ihtimalle toplam sayıları 136 kişi olan 'diğer milliyetler' hanesine yazılmışlardır (İtogi perepisi 86–89]. Abhazya vatandaşları içinde Laz kökenli kişilerin sayısı, dolaylı verilere göre daha yüksek olmalıdır.

Kaynakça

Administrativno-territorialnoe delenie SSR Gruzii, Tiflis, 1930.

Bortsı za Sovetskuyu vlast v Abhazii, Suhumi, 1965.

Bugay N.F., "Lazı – izvestnye i neizvestnye", *Kavkazskie nauçnıye zapiski*, 2011. №3 (8).

Citashi İ., "Lazskiy yazık", *Literaturnaya entsiklopediya*, V 11, T. 6., M., 1932.

Dzidzariya G.A., *Kiaraz*, Suhumi, 1981.

________. *Oçerki istorii borbı za Sovetskuyu vlast v Abhazii: 1917–1918 gg.* Suhumi, 1958.

Feuerstein W., "Kritika soavtora", *Gruziya v puti. Teni stalinizma,* M., 2017.

Glavnıy arhiv Natsionalnoy AN Gruzii, F. 30. Op. 1. D. 25.

İtogi perepisi naseleniya Respubliki Abhaziya 2011 g., Suhum, 2012.

İtogi Vsegruzinskoy selskohozyaystvennoy perepisi 1923 goda, Vıp. 1. Ç. 2. Tiflis, 1925.

Kavaklı N., "Novus Ortus: The Awaking of Laz Language in Turkey", *İdil Journal of Art and Language*, №4, 2015.

Kavkazskiy kalendar na 1917 god, Tiflis, 1916.

Kvarçia V.E., *Apsnı atoponimika*, Akua, 2002.

Marr N.Y., *Grammatika çanskogo (lazskogo) yazıka s hrestomatiey i slovaryom*, SPb., 1910.

RGAE (Rossiyskiy gosudarstvenny arhiv ekonomiki), F. 1562. Op. 336. D. 999.

Tchirikba V., “La situation ethno-demographique en Abkhazie”, *L’Ossétie et d’Alentour, Publieé par l’Association Ossète en France*, № 17, 2005.

Tsentralnıy arhiv Noveyshey istorii Gruzii, F. 284. Op. 1. D. 640

TSİK Respubliki Abhaziya. Spiski izbirateley.

Vsesoyuznaya perepis naseleniya 1926 goda, T. XIV. Zakavkazskaya SFSR. M., 1929.

Yunge M., Bonveç B. (sost.), *Bolshevistskiy poryadok v Gruzii*, V 2-h tomah. Tom 1: Bolshoy terror v malenkoy kavkazskoy respublike, M., 2015.